

MAGYAR ORTODOXIA

A MAGYAR ORTODOX EGYZHÁZMEGYE HONLAPJA

Főtisztelendősége Márk (Golovkov) püspök áldásával

[Nyitó oldal](#)

[Egyházközségek](#)

[Istentiszteleti szövegek](#)

[Imaórák](#)

[Imakönyv](#)

[Teológia](#)

[Szentek élete](#)

[Ortodoxia - múlt, jelen, jövő](#)

[Dokumentumok](#)

[Képgaléria](#)

[Hirdetőtábla](#)

[Magyar Ortodoxia hírlevél](#)

[Üdvözlőjük](#) | [Kapcsolat](#) | [Ortodox linkek](#) | [Feliratkozás a hírlevélre](#) | [Русская версия](#)

Keresés:

go

→ [Teológia](#) / [Katekézis](#)

[Nyomtatható verzió](#) | [Hozzászólások \(0\)](#) | [Küldje tovább ismerősének!](#)

Az Isteni Liturgia magyarázata

I.

A közös imádság

A közös imádság a templomban történik

Megérkezés a templomba

Belépés a templomba

A hívő testhelyzete az istentiszteleten

Részvétel az istentiszteletben

Gyónás és áldozás

Távozás a templomból

II.

A Liturgia magyarázata

Az ortodox Liturgia kialakulása és formája

A Liturgia végzésének ideje

A Szent Liturgia végzéséhez szükséges papi ruhák

A Szent Liturgia végzéséhez használt eszközök

III.

A Szent Liturgia felosztása

Proszkomidia

Katekumenek Liturgiája

Békességes ekténia

Az első antifon

A két kis ekténia

A második és harmadik antifon

Kis Bemenet

Újszövetségi olvasmányok

A közös imádság

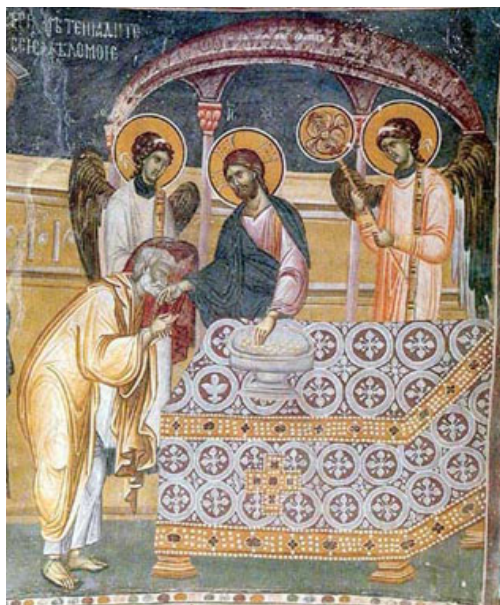
Diakónusszentelés

Szent István király ünnepe

Berki Feriz atya temetése

Istenhez mindenhol és minden helyen imádkozhatunk, úgy, ahogy azt nekünk Krisztus mondja: „*lélekben és igazságban... mert az Isten Lélek, és akik imádják őt, azoknak lélekben és igazságban kell imádniuk*” (Jn 4,23-24). Ugyanakkor Krisztus külön kiemelte a közös imádság jelentőségét: „*Mert ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben: ott vagyok közöttük*” (Mt 18,20). Az ilyen imádságot el is fogadja Isten: „*ha közületek ketten egyetértenek a földön mindabban, amit kérnek, azt mind megadja nekik az én mennyei Atyám*” (Mt 18,19). Maga Krisztus is buzgón részt vett a közös imádságokban: „*...szokása szerint bement szombat napján a zsinagógába, és felállt felolvasni*” (Lk 4,16).

A közös imádságra – vasárnaponként és ünnepnapokon, ahogy azt Egyházunk is elrendeli – a negyedik isteni parancsolat is kötelez bennünket, amely így hangzik: „*Emlékezzél meg a nyugalom napjáról, és szenteld meg azt! Hat napon át dolgozz, és végezd mindenféle munkádat! De a hetedik nap a*

te Istenednek, az Úrnak nyugalomnapja” (Kiv 20,8-10).

Az Egyház első parancsolata is azt rendeli a hívő számára, hogy *„tartsa meg a vasárnapokat és az ünnepnapokat, járjon el a templomba és odaadón imádkozzon az istentiszteleteken”* (Imakönyv, 178. oldal). És ne csak hallgassa a szolgálatokat (hiszen azt megteheti rádión és televízió keresztül is), hanem cselekvően vegyen részt a közös imádságban, a templomban az istentiszteleten.

A közös imádság példáját már az apostolok is megmutatták nekünk, akik, Krisztus Mennybemenetelét követően Jeruzsálemben várták a Szent Lélek eljövételét: *„valamennyien egy szívvel és egy lélekkel kitartóan vettek részt az imádkozásban”* (ApCsel 1,14).

A közös imádság a templomban történik

Az istentisztelet nem a hívek lakásaiban zajlik, hanem erre a célra rendelt különleges épületekben, **templomokban** vagy **kápolnában**.

A templom külső képét tekintve különbözik minden más építménytől, a belső tere pedig a nyilvános istentisztelet követelményeinek megfelelően van berendezve. Mi szükség van erre? Mindennapi életünk gyakran távol van Istentől és attól, hogy Őrá gondoljunk. Ezért, hogy közelebb kerüljünk Hozzá, szükséges, hogy elszakadjunk a megszokott mindennapoktól, és azon legyünk, hogy Isten közvetlen közelségébe jussunk. A templom a maga külsejével és belső berendezésével olyan, mint egy héj, amely megvédi a hívőket a külső hatásoktól és azt az érzést kelti bennük, hogy maga Isten előtt állnak, a Mennyország küszöbén.

Az ortodox templomok formájuk szerint különbözőek, attól függően, hogy melyik korszakban, milyen stílusban építették őket, illetve milyen lehetőségekkel rendelkeztek az alapítók. Mgis, minden helységben már távolról kitérnek a templom – legtöbbször kupolájával vagy magas harangtornyával, ahol megkondulnak a harangok, imádságra szólítva a híveket. A harangok legtöbbször az istentisztelet kezdete előtt szólalnak meg, hogy emlékeztessék a keresztényeket, ideje elkészülni és elindulni a templomba. A harangok az istentisztelet alatt is megszólalnak, hogy azok, akik nem tudtak eljönni a templomba, tudják, melyik mozzanat zajlik az istentiszteleten, hogy egy pillanatra – legalább gondolatban és imádságos kérésben – ott lehessenek, keresztvetéssel hódolva Isten előtt.

Megérkezés a templomba

Az Egyház első parancsolata szerint a templomba **rendszeresen** el kell járni, vasárnaponként és az ünnepnapokon (amelyeket az egyházi naptárak pirossal jelölnek). Érthető, hogy ez alól a kötelezettség alól fel vannak szabadítva azok, akiknek munkájuknál fogva aznap dolgozniuk kell (közhivatalok munkatársai és a közérdekű szolgálatot ellátók).

A templomba **időben** kell érkezni, hogy a késésünkkel ne zavarjuk meg az istentisztelet rendjét és ne vonjuk el a hívők figyelmét az imádságtól.

A templomba menve, a közös imádságra, maga Isten előtt jelenünk meg, ezért **illendően**, lehetőség szerint **minél ünnepélyesebben** öltözzünk fel. Ha a földi intézményekbe és jelentős emberekkel való találkozásra készülve szépen kiöltözzünk, mennyivel inkább kell figyelmet fordítanunk külső megjelenésünkre, amikor a Mennyei Királya elé igyekszünk.

Krisztus felszólít bennünket, hogy az imádságra **mindenkivel kibékülve** érkezünk: *„Ha tehát áldozati ajándékodat az oltárhoz viszed, és ott jut eszedbe, hogy atyádfiának valami panasza van ellened, hagyd ott ajándékodat az oltár előtt, menj el, békülj ki előbb atyádfiával, és csak azután térj vissza, s vidd fel ajándékodat”* (Mt 5,23-24).

Különösen amikor a Szent Áldozásra készülünk, fontos, hogy kibéküljünk mindenkivel, hiszen hogyan várhatjuk, hogy Isten megbocsát nekünk, méltóvá téve minket a szentségre, ha mi nem vagyunk képesek megbocsátani felebarátainknak, hogy békében éljünk velük.

A Szent Liturgiára érkezve, nyitott szívvel kell állnunk Isten előtt, szilárdan elhatározva, hogy Neki szenteljük magunkat és Vele legyünk egész nap, egész héten át. Mert, bár a Liturgia végtelenül értékes magában is, gyümölcsei, amelyeket belőle nyerünk, belső hozzáállásunk, aktív részvételünk alapján mérhető le. Az óceánból a vizet végtelen ideig lehet merni, de mindenki csak annyit gyűjthet össze magának, amennyi elfér az edényeiben.

Az, hogy mit kaptunk a Liturgiától, csak az elkövetkező napok és hét folyamán válik világossá számunkra. Valójában az ember minden vasárnap részt vehet a Liturgián, anélkül, hogy egy kicsit is jobbá válna. A Liturgiában való tevékeny részvétel nélkül gyakorlati haszon sem várható.

Belépés a templomba

Időben (legalább 15-20 perccel a Liturgia megkezdése előtt) érkezünk meg a templomba. Belépve oda, álljunk meg a bejáratnál, rövid ima keretében (pl. *Jézus Krisztus, Isten Fia, könyörülj rajtam,*

bűnösön) vessünk keresztet és menjünk előre az analógionhoz (ikontartó állványhoz), amely rendszerint a templom közepén található és azt **a szentet vagy azt az ünnepet ábrázolja, akinek ill. amelynek tiszteletére a templomot szentelték**. Az ikonhoz érve vessünk újra keresztet (kétszer), mondjuk el imádságunkat a szenthez, csókoljuk meg az ikont, majd megint vessünk keresztet (az összesen háromszori keresztvetés itt is a Szent Háromság iránti imádatunkat fejezi ki).

Az ortodox imádságos cselekedetek egyik legfontosabbika a **gyertyagyújtás**. A gyertyagyújtás egyfajta szimbolikus hitvallás, annak jele, hogy mi keresztények a világosság, a fnyesség vallásának követői vagyunk; ez az Idozat Istennek is kedves. Ezért a templomba lépve, és az ünnepi ikont (ikonokat) megcsókolva, a hívek a gyertyát áruló templomi személyhez mennek, és gyertyát vásárolnak, hogy meggyújtsa őket, a templom meghatározott helyein lévő gyertyatartó állványokra helyezték őket, megemlékezve élő és elhunyt szeretteikről. A gyertyagyújtást **mindig kísérfje ima**: lelki vezetőinkről, szüleinkről, testvéreinkről, barátainkról, tanárainkról, minden nekünk kedves lélekről és rosszakaróinkról is emlékezzünk meg, „*önmagunkat és egymást és egész életünket Krisztus Istenünknek – az igazságos és jságos Bírónak, mindannyiunk Megváltójának – ajánlva*”. A gyertyák számát ki-ki maga határozza meg: Istennek az őszinte ima mellett meggyújtott egyetlen szál gyertya is ugyanannyit jelent, mint a sok kötegnyi gyertya, a legfontosabb, hogy lelkünk is „égjen”, amikor imádkozunk. Fontos még, hogy a **gyertyát mindig a templomban vegyűk**, hiszen az itt kapható gyertyák megszenteltek, és az értük befolyt pénz közvetve bennünket gazdagít – az Egyház részben ebből tartja karban, újítja fel a templomait, ebből vesz új ikont, tömjént, mécsesolajat, tömjénezőt – ami aztán újra csak a mi lelki életünket szolgálja.

A templomba történt belépést és az imádságot, valamint a gyertyagyújtást követően a hívek elfoglalják helyeiket. Amikor mindez lezajlott, már nem illendő elhagyni helyünket – a Szent Liturgiát (kivéve az áldozást, amikor az ikonosztázion előtti, félkör alakú emelvényhez, az amvonhoz megyünk) végig erről a helyről kísérfjük figyelemmel. A mozgás másokat is zavar, és bennünket is kibillent az imádságos állapotból. Nem illendő kezet fogni, szóba elegyedni másokkal – soha ne felejtűk el, hogy azért vagyunk itt a templomban, Isten házában, az imádság házában, hogy hálát adjuk Istennek (Eucharisztia=hálaadás), és részesüljűnk az Ő megszentelő kegyelméből. (Lásd a Liturgia végén elhangzó papi imádság, az ún. „amvon mögötti imádság” szavait: „...*aki megáldod azokat, akik Téged áldanak*”, „*szenteld meg azokat, akik a Te házad ékességét szeretik*”. Az áldás és az ékesség szavak egyértelműen arra utalnak, hogy imádságos lélekkel, isteni félelemmel, hálaadással a szívűnkben és ajkűnkön kell jelen lennűnk a templomban, felékesítve azt az Istennek leginkább tetsző jótettel: a tiszta imádsággal).

A hívő testhelyzete az istentiszteleten

Amikor elfoglaltuk helyűnkét a templomban, egyenesen álljűnk, az oltár felé fordulva, kezeinket testűnk mellett leengedve vagy mellkasűnkön összetéve, de semmiképpen sem hátűnk mögött összekulcsolva.

Fejűnk meghajtása figyelműnk és tiszteletűnk jele a szent cselekmények felé. Az istentisztelet folyamán a kis- és nagybemenetkor (az Evangélium és az Adományok oltárból történő kivitelekör és visszavitelekör), az Evangélium olvasásakor, a pap áldásakor („Békesség mindnyájatoknak”), az áldozás előtti imák felolvasása közben, illetve azokban a pillanatokban, amikor erre a diakónus vagy a pap felszólít bennűnkét („Fejűnkét/fejeteket hajtsátok meg az Úrnak”) enyhén hajtsuk meg felsőtestűnkét és fejűnkét, ezzel is még erőteljesebben kifejezve tiszteletűnkét a Liturgia megszentelő történései iránt.

Isten házában tehát állűnk. Ez tiszteletűnk jele az Úr felé. Kivételes esetekben megengedett az ülés, főleg ha idősebb vagy beteg hívekről, gyermekűkét váró vagy gondozó kismamákról van szó. De a Liturgia legfontosabb pillanataiban nekik is fell kell állniuk. Különösen érvényes ez a **Szent Evangélium felolvasására**, amely közben az atyák szerint maga Krisztus beszél hozzánk, és az **Eucharisztia Kánonjától a Szent Áldozásig terjedő időre**, amikor a felajánlás és az átváltoztatás történik, illetve amikor maga az Úr osztja ki a pap által a híveknek önmaga Szentséges Testt és Drága Vérétt (lásd a Szent Kenyér megtörése előtti csendes papi imát: „És méltass minket arra, hogy *hatalmas kezeddal* átadd nekűnk a Te szeplőtelen Testedet és drága Véredet, és *miáltalűnk* a Te egész népednek). Ezek alatt a cselekmények alatt sem a gyertyagyújtás, sem az ikonok előtti tiszteletadás nem megengedett.

A földig történő meghajlást (keresztvetés után kezűnkkel érintjűk a földet) és a leborulást (metánia; keresztvetés után földre vetjűk magunkat), letérdelést a Nagyböjti időszakban végezzűk leginkább, amikor egész imádságos életűnk a bűnbánat jegyében zajlik, valamint nagy szentségek (csodatévő ikonok, szentek ereklyéi) előtt, amikor alázatűnkát, lelkűnk megindultságát szeretnénk kifejezni ilyen módon. Az Evangélium olvasásakor nem kell letérdelni, hiszen akkor a pap szavainak megfelelően („Bölcsesség, figyeljűnk. *Felállva* hallgassuk a Szent Evangéliumot!) álló testhelyzetben és emelkedett lélekkel kell végighallgatnűnk a szent olvasmányt.

Ha csak nincs rá valamilyen különleges okűnk, a Liturgia alatt **ne változtassuk meg helyűnkét**. **Nem illendő** és nem üdvös **elhagyni a templomot a Szent Liturgia befejezése előtt** (csak nagyon indokolt, halaszthatatlan esetben). Figyelmesen kövessűk a pap szavait és mozdulatait. Amikor a tömjénezésre kerűl sor, enyhén hajtsuk meg fejűnkét a pap (diakónus) felé. A liturgia imái és énekei befejeztével,

amikor elhangzik az életetadó Háromság neve (pl. „mert Téged illet minden dicsőség, az Atyát és Fiút és Szent Lelket”), mindig vessünk keresztet és hajtsuk meg magunkat.

Részvétel az istentiszteletben

Az egész Liturgia során azon kell lennünk, hogy imádságunk ereje és figyelmünk **egy pillanatra se lankadjon**. Éppen ezért figyelmesen hallgassuk a pap szavait és az énekeket, és a kórusokkal (énekesekkel) együtt mi is énekeljük magunkban azokat, különösen a rövid válaszokat („Uram, irgalmazz”, „Add meg, Uram”, „Ámin”), amelyek mintegy a közös imával való egyetértésünket fejezik ki (ámin=úgy legyen, legyen meg). Ne felejtsük el, a diakónus/pap mindig mindannyiunk, az egész hívő nép nevében kéri Istentől a „bűnök és vétkek bocsánatát”, a „lélek számára hasznosakat”, azt, hogy „életünk hátralévő idejét békességben és bűnbánatban tölthessük el”. Amennyiben figyelmünk alábbhagyna és imánk ereje csökkenne, **kérjük imánkban Istent, hogy segítsen átérezni a Szent Liturgia üdvözítő, egész embert megújító voltát**. Az is sokat segíthet, ha az ún. ünnepi, Krisztus Urunk földi életének jeleneteit ábrázoló ikonok felé fordulva megpróbálunk elmélyülni azok eszmei mondanivalójában (Isten Fia érettünk testesült meg, élt itt a földön, hirdette a Mennyek Országát, gyógyított, szenvedett a Kereszten, támadt fel a harmadik napon, halállal eltiporva a halált és életet ajándékozva nekünk), majd visszatérni a közös imádság szavaihoz.

Amennyiben **áldásunk van rá a paptól és a kórusvezető is úgy értékeli**, hogy hangunk, hallásunk van olyan jó, hogy részt vegyünk az éneklésben, vállaljunk kórustagságot, ezzel is emelve egyrészt az istentiszteleti ének szépségét, ihletettségét, másrészt lelki életünk intenzívítását. Nem szabad elfelejtenünk azonban, hogy a kórustagság hatalmas felelősséggel is jár: a templomi ének még több, még kitartóbb munkát, még nagyobb odafigyelést igényel („*kik a kerubokat rejtelmesen ábrázoljuk*” – éneklé a kórus), mint a világi éneklés; amennyiben ezt a terhet nem tudjuk vállalni, inkább más módon segítsük egyházközségünket.

A Hitvalláskor és a Miatyánk elmondásakor (eléneklésekor) félhangosan mondjuk (énekeljük) mi is az imádság szavait. A „Hiszekegygel” fejezzük ki igaz (ortodox) hitünket a Szent Háromságban, az Úr imádságával, a Miatyánkkal pedig legszorosabb Istenhez való tartozásunkat, kegyelem szerinti istenfűségünket.

Röviden tehát, a közös istentisztelet nem csak abban áll, hogy mindannyian ott vagyunk a templomban, hanem sokkal inkább abban, hogy „egy szívvel és egy lélekkel kitartóan részt veszünk az imádkozásban” (lásd ApCsel 1,14). Figyeljünk mindig testvérnkre, a templomban mellettünk álló felebarátunkra is: jó példánk őt is imára serkenti, mint ahogy beszélgetésünk, oda nem figyelésünk az ő figyelmét is elvonja mindarról, ami történik.

Mindenképpen fontos tehát, hogy megismerjük és elménkbe vessük a Liturgia szavait és a szavak jelentését, jelentőségét, a szent cselekmények szimbolikáját. Ehhez bátran kérjünk segítséget a paptól. Ha megismerjük és elsajátítjuk a Liturgiát, többé már nem tűnik sem idegennek, sem hosszúnak, hanem közelinek és érthetőnek.

Gyónás és áldozás

Az a hívő, aki a Liturgián szeretne részesülni Krisztus Szent Testében és Vérében, az Egyház előírásainak megfelelően készüljön fel **imádsággal, böjttel és lelkiismeret-vizsgálattal** a Szent Áldozásra. Előző este tartóztassa meg magát a házaselettől, éjfélről pedig ne vegyen magához ételt és italt, a dohányosok ne gyújtsanak rá. Azok, akiknek betegségük miatt reggel is kell enniük vagy inniuk (pl. cukorbetegeknek, napi gyógyszeres kezelésben részesülőknek), tegyék azt nagyon mértéktartóan. Az áldozás előtti gyónásra sor kerülhet a Liturgia reggelén, illetve a pappal/lelki atyával korábban egyeztetett időpontban, például előző este, vagy a Liturgiát megelőző napok valamelyikén.

A gyónás (vagy más néven a bűnbánat) szentségének mibenlétét leginkább azok a szavak fejezik ki, amiket a pap a bűnbánat szertartása során a gyónóhoz intéz: „Gyermekem, íme Krisztus áll itt láthatatlanul. Ne szégyenkezz és ne félj, és semmit se titkolj el előttem, hanem vonakodás nélkül mondd el mindent, hogy bűnbocsánatot nyerhess a mi Urunktól, Jézus Krisztustól.[...] Ha bármit is eltitkolnál előttem, bűneidet tetéznéd. Vigyázz hát, gyógyító helyre jöttél; nehogy gyógyulatlanul távozzál” (*Evchologion*, 78. oldal). Az intéssel a lelki atya egyrészt arra figyelmeztet bennünket, hogy bár őneki mondjuk el bűneinket, valójában láthatatlanul a félelmetes és igazságos Bíró, Jézus Krisztus színe előtt állunk, másrészt arra, hogy az elkendőzéssel, köntörfalazással még nagyobb bajt, még nagyobb bűnt vonhatunk a fejünkre („ha bármit is eltitkolnál, bűneidet tetéznéd”). A pap szavai abban is megerősítenek bennünket, hogy a tiszta szívvel gyónó hívőnek, aki semmit sem titkol el, nincs mitől tartania: teljes bűnbocsánatot nyer Istentől. (lásd Lk 15,7: *Mondom nektek, hogy ugyanígy nagyobb öröm lesz a mennyben egyetlen megtérő bűnösön, mint kilencvenkilenc igaz miatt, akinek nincs szüksége megtérésre.*) A gyógyító hely a gyónó számára azt jelenti, hogy elismeri, hogy erőt vett rajta a bűn és gyógyulásra szorul, amihez a lélek doktorának, az Egyház felszentelt papjának segítségét kéri. Ezért teljesen őszintén és nyíltan feltárja a gyónató előtte lelkét, elfogadva akár a legsúlyosabb építésiát is, ami bűneiért a kánonok, az Egyház előírásai szerint kiszabható. A lelkiatya számára pedig azt jelenti, hogy ő viseli a teljes felelősséget Isten előtt a gyónó lelki gyógyulásáért, ezért képmutatás

nélkül, nagy-nagy szigorúsággal, de ugyanakkor végtelen szeretettel és együttérzéssel kell nekilátnia a gyógyításnak. A hívőnek tudnia kell, hogy a papot sohasem valamilyen személyes ellenszenv vezérli az epítámia kiszabásakor, hanem csakis a lélek üdvösségének kérdése. „...Az orvos keserű orvosságot ad az étvágytalannak. Ezzel megtisztítja a beteg belső szerveket. Visszaadja az elvesztett étvágyat, sőt még nagyobb vágyat kelt benne a megszokott ételek után. Így vagyunk a keserű szavakkal is. Megtisztítják a lelkiismeret bűnös gondolatait, megkönnyítik a vétkező súlyos terhét. Szabad lélegzethez juttatják a lelkiismeretet, így nagyobb vágygal kívánjuk az Úr testét. Méltán mondja Szent Pál: „Engedelmeskedjete előjáróitoknak és hódoljatok nekik, mert ők őröködnék, mint akik számot fognak adni lelketekért, hogy ezt örömmel tegyék és ne sóhajtva, mert ez nem szolgálja javatokra” (Zsid 13,17). [...] a pap, még ha saját lelke teljesen rendben is van, pokolra kerül gonoszságával, ha nem törődik lelkiismerettel véled”. (*Aranyszájú Szt. János*). Ugyanerre inti a hívőt és a papot az Evchologion, a papi szertartáskönyv is: „Ha a pap alapos megfontolás után túlságosan súlyosnak találja a gyónó bűneit, vagy pedig nem tartja őszintének a bűnbánatát, bizonyos időre *eltilthatja* a Szent Eucharisziától, vagyis egyházi tilalom alá helyezheti őt. [...] Az elbocsátás után közli a gyónóval az egyházi tilalom időtartamát, és lelki tanácsokkal látja el őt a tilalmi időnek őszinte bűnbánatban való eltöltéséhez” (*Evchologion, 81. oldal*). Amint látjuk, a pap mérlegelés után dönt; a tilalommal nem büntet, hanem gyógyít, épít: még erősebb bűnbánatra, önvizsgálatra szólítja fel a gyónót. „Tanácsokkal látja el őt a tilalmi időnek őszinte bűnbánatban való eltöltéséhez”, vagyis lelkiismeretes gyógyítóként nem engedi el betege kezét, hanem elmondja neki, milyen út vezet a gyógyuláshoz.

Az Egyház tanítása szerint a Kereszttség által az ember megtisztul minden bűnétől („az újjászületés fürdője” – hangzik el a kereszttség szertartásának egyik imájában). Ugyanakkor „nincsen ember, aki a földön él, és ne vétkeznék”, aki ne esne újra bűnbe. A bűn beszennyezi a lelket, és megfosztja a hívőt az Istenben való teljes élettől, mert semmilyen tisztátalanság nem kerülhet érintkezésbe a Tisztaságos Istennel. A szentatyák a bűnbánat szentségét „második keresztységnek” nevezik, kiemelve annak megtisztító, megújító és elevenítő hatását. „...A bűnbánat Istennel kötött szövetség arra, hogy megjavítjuk életünket. A bűnbánat megbékélés Istennel” – mondja Lépcsős Szent János.

A gyónás szentségével élő hívő jobban átérzi bűnösségét, és ez a felismerés segít neki abban, hogy elkezdje megjavítani az életét. Jellemző, hogy azok, akik ritkán, vagy egyáltalán nem gyónnak, egyáltalán nem érzik magukat bűnsnek: „ugyanúgy élek, mint a többi ember, „vannak nálam rosszabbak is”, „senkinek sem teszek semmi rosszat”, „ki az, aki a mai időkben ne követne el valamilyen bűnt?”, hallhatjuk legtöbbször ezektől az emberektől. A rendszeresen gyónók ezzel szemben mindig rengeteg újabb bűnt, hibát fedeznek fel magukban, és igyekeznek harcolni ezek ellen.

A gyónás Istennek szól, a pap csak „tanú”, ahogyan a bűnbánat szentségének szertartása is mondja. Mi szükség van tanúra, ha magának Istennek is lehet gyónni? Amikor elrendelte, hogy a gyónás a pap előtt történjék, az Egyház kétségtelenül számításba vett egy szubjektív tényezőt: sokan nem érznek szégyent Isten előtt, mivel nem látják Őt, egy embernek gyónni viszont *szégyenkezés* jár, ez azonban üdvös szégyen, ami segít leküzdeni a bűnt. Ezenkívül a pap lelki vezető, aki segít megtalálni a bűn legyőzésének helyes módját. A gyónás nem ér véget azzal, hogy a hívő elmondja a bűneit, a bűnbánat feltételezi a lelki atya tanácsai is, bizonyos esetekben pedig az építémiát – a büntetést illetve az erkölcsi, nevelő jellegű előírást, ami hozzásegít a bűnbánathoz.

Ahogyan a gyónás során a bűnbánatnak teljesnek kell lennie, ugyanúgy a bűnbocsánat is teljes és mindenre kiterjedő: „...én pedig, az Ő méltatlan papja, az Általa nékem adott hatalomnál fogva, megbocsátok néked és feloldozlak *minden* bűneid alól, az Atyának és Fiúnak és Szent Léleknek nevében” (*Evchologion, 80. oldal*). Megbocsáttatnak-e az elfeledett bűnök? Erre nincs egyértelmű válasz, habár az ima szavai éppen arról szólnak, hogy a vétkező *minden* bűne megbocsátást nyer. Ha az embernek a gyónás után eszébe jut valamilyen elfeledett bűne, akkor a következő alkalommal meggyónhatja azt. Azonban az, aki viszonylag gyakran él a gyónás szentségével, rendszerint nem felejt el az elkövetett vétkeket.

A pap megkapta Istentől azt a hatalmat, hogy az Ő nevében megbocsássa a bűnöket. Az Úr Jézus Krisztus azt mondta az apostoloknak: „...*amit megkötök a földön, kötve lesz a mennyben is, amit pedig feloldotok a földön, oldva lesz a mennyben is*” (Mt 18,18 lásd még Mt 16,19 és Jn 20,23). Az „oldásnak és a kötésnek” ez a hatalma az Egyház hite szerint az apostolokról utódaikra, a püspökökre és a papokra is átszállt.

Távozás a templomból

A templomot nem szabad elhagyni a Liturgia vége előtt, anélkül, hogy megvárnánk a pap elbocsátását és a keresztcsókolást, valamint a megszentelt proszfora (antidór) kiosztását. Mielőtt kilépnénk a templomból, ugyanúgy, mint az érkezéskor, hódoljunk az ikonok előtt és távozásunkkor vessünk keresztet. Ha részesültünk a Szent Eucharisziában, a többi áldozóval együtt még a templomban mondjuk el a hálaadó imádságokat, megköszönve Istennek a nagy-nagy kegyelmet, hogy részesített minket az Ő drága és életetadó Testéből és Véréből. Amennyiben a Liturgia után még szeretnénk a templomban maradni, tegyük azt csendesesen és félrevonulva, hogy ne zavarjuk meg a papot az által a Liturgia után végzett esetleges szolgálatokban (pl. halotti emlékszerzés, úti imádság, könyörgő istentisztelet stb.).

Mindazonáltal a Liturgia nem ér véget a pap „Békességben távozzunk” felszólításával. Ezek a szavak nem azt jelentik, hogy menjünk haza és az egész előttünk álló héten ne gondoljunk többé Istenre, az isteni Szolgálatra... Éppen ellenkezőleg: arra figyelmeztetnek bennünket, hogy menjünk és teljesítsük küldetésünket, vagyis hogy vigyük szét Krisztus Evangéliumának (Örömhírének) üzenetét. A világ ránk figyel. A világ a hívők tettei és szavai alapján ismeri meg Krisztust. „*Ti vagytok a föld sója, és a világ világossága*” (lásd Mt 5,13-14) – mondja az Úr. „*Általatos ismerik meg az emberek a Mennyei Atyát, látván a ti világosságotokat és jó cselekedeteiteket*” (lásd Mt 5,16). Méltatlanok lennünk tehát Istenhez és az Ő parancsolataihoz, ha nem próbálnánk meg legalább egy keveset rááldozni szeretetünkől, időnkől és figyelmünkől felebarátainkra, azokra, akik szükségét szenvednek. Krisztus kegyelmével gazdagodva, töltsön el minket is ez az érzés a körülöttünk élőkkel és felebarátainkkal kapcsolatban. Az igazi keresztény, aki helyesen élte meg a Liturgiát, egész nap és az egész rákövetkező héten hatással lehet a többi emberre, és üdvös irányba átalakíthatja őket. Alázatával, lelki békéjével a megértés magvát hintheti el mindenütt, ahol jár. Ez persze nem mindig és nem mindenkinek adatik meg; ám már maga az áldás, amit a Liturgián való részvétel jelent, napokra kihathat a hívő lelki életére.

A Liturgia magyarázata

A görög Liturgia (Λειτουργία) szó **szolgálatot**, illetve isteni szolgálatot jelent. Ezt az istentiszteletet az Egyházban nagyon gyakran **eucharisziának** nevezik, ami annyit tesz, **hálaadás**. A Liturgia az Ortodox Egyház legfontosabb istentisztelete, azért mert itt történik az egyház szentségi életének legmagasztosabb, mindent meghatározó és megszentelő eseménye: Krisztus Urunk szent és szeplőtelen Testének és drága Vérének áldozatul történő bemutatása. A Liturgia a nagcsütörtöki Titokzatos Vacsora hiánytalan felelevenítése, amiről maga Jézus rendelkezett tanítványainak ezekkel a szavakkal: „*Vegyétek, egyétek, ez az én testem*” és „*Igyatok ebből mindnyájan, ez az én vérem, az új szövetség vére, amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára*” (Mt 26,26-28). Az Eucharisziában magában Krisztusban részesedünk, Vele egyesülünk.

A Liturgia **áldozat**, amely Krisztus golgotai áldozathozatalán alapul, mi pedig ezt Vértelen Áldozat formájában, a kenyér és a bor színe alatt ismételjük meg. Bár a kenyér és a bor egész idő alatt megőrzi a maga fizikai tulajdonságait, mindkettő valóságosan és teljes mértékben Szentséggé, az Úr Testévé és Vérévé lesz.

Az Atyák tanítása szerint az Eucharisztia, a Szent Liturgia a „szentségek szentsége”, illetve „az Egyház szentsége”. A Szent Liturgia valóban az Egyház egész életének középpontja, Krisztussal való egységének, Krisztus Testeként való létezésének kifejezése, amiről maga Jézus rendelkezett az Utolsó Vacsorán tanítványainak: „*Ezt tegyétek az Én emlékezetemre*”. Az Eucharisztia tehát Jézusra való emlékezés, melynek kimeríthetetlen mélysége az eucharisztikus szertartás elmélyült, imádságos tanulmányozása során tárulhat fel igazán a keresztény hívő számára.

Az ortodox Liturgia kialakulása és formája

Az ortodox Szent Liturgia imái és énekei, a szertartás rendje természetesen nem egyszerre alakultak ki, hanem évszázados változás, fejlődés eredményeként. A változásoktól és a korai keresztény liturgiák nagy számától eltekintve azonban a Liturgia lényege ugyanaz maradt.

Az őskeresztény Liturgiának **három alapeleme** volt: a közös imádság és ének, a Szentírás olvasása és prédikáció, valamint az áldozatbemutatás, vagyis a Szent Eucharisztia. Ez a három liturgikus elem megtalálható az összes keresztény egyház liturgiájában, annak ellenére, hogy a Liturgia a különböző helyi egyházakban (Keleten és Nyugaton egyaránt) viszonylag korán eltérő fejlődési irányt vett (gondoljunk főleg az örmény, kopt, szír stb. liturgiák nagy számára és sokféleségére).

Az *Ortodox Egyházban* ma háromféle liturgia használatos: *Aranyszájú Szent János, Nagy Szent Vazul és az Előreszentelt Adományok Liturgiája*, amelyet az egyházi hagyomány *Dialógus* (Nyugaton: Nagy) *Szent Gergely* római pápának tulajdonít. Az első két Liturgia a keleti liturgiák *jeruzsálemi típusához* tartozik, míg a harmadik gyakorlatilag egy *esti istentisztelet*, amelyen a hívek magukhoz vehetik az Előreszentelt Szentségeket. (Jeruzsálemben, és az elmúlt évtizedekben más Helyi Ortodox Egyházakban is, évente egyszer végzik *Szent Jakab Liturgiáját* is, október 23-án, az apostol ünnepén vagy a Karácsonyt követő, Szent Józsefnek, az Istenszülő jegyesének, Szent Dávid királynak és Szent Jakabnak szentelt vasárnapon.) Az Ortodox Egyházban főleg **Aranyszájú Szent János Liturgiáját** szolgáljuk: gyakorlatilag egész évben, azoknak a napoknak a kivételével, amikor Typikon Nagy Szent Vazul vagy az Előreszentelt Adományok Liturgiáját írja elő. **Nagy Szent Vazul Liturgiáját** évente tíz alkalommal végzi Egyházunk: Karácsony és Vízkereszt előünnepén, Nagy Szent Vazul napján (január 1.), a Nagyböjt első öt vasárnapján, valamint Nagy Csütörtökön és Nagy Szombaton. **Előreszentelt Adományok Liturgiája** tartandó (bizonyos kivételes napoktól eltekintve) a Nagyböjt hétköznapjain. Ezen kívül van néhány nap az év során, amikor egyáltalán nem szolgálható Szent Liturgia: Vajhagyó hét szerdáján és péntekén, a Nagyböjt 1. hetének hétfőjén, keddjén és csütörtökén és Nagy Pénteken.

A Liturgia végzésének ideje

Ebben a kérdésben nincs általános, kötelező érvényű szabály, előírás. Nagyon gyakran ezt helyi

szokások, az illetékes püspök vagy parochus belátása döntik el. Parochiális gyakorlatban az ünnepnap és vasárnapi Szent Liturgiákat rendszerint reggel 8 és 10 óra között kezdik meg. Nagyvárosokban, ahol egy-egy templomot sok ezer hívő látogat, nem ritka, hogy vasárnaponként két Liturgiát is tartanak, egyet kora reggel, 7-8 óra körül, egy másikat pedig ezt követően. A legelfogadottabb szabály az, hogy a Liturgia ne kezdődjön el napfelkelte előtt és déli 12 óra után. Ez alól kivételt képez a Karácsony és a Húsvét, amikor az ortodox világ templomainak többségében közvetlenül a hajnali istentisztelet után, éjjel tartják a Liturgiát.

A Szent Liturgia végzéséhez szükséges papi ruhák

Az ún. bemeneti imák elmondása után, a Proszkomidia megkezdésekor a pap (és a diakónus is, ha szolgál) meghatározott imák (zsoltári versek) elmondása közben **liturgikus öltözetet ölt magára**. Ennek részei: 1, a diakónusnál - A, *szticháron*: egy földig érő, ujjakkal ellátott ingszerű öltözet, amelyet rendszerint keresztminta, vagy valamilyen keresztény szimbólum (pl. XP - krisztogram), esetleg növényi ornamentika (pl. az Eucharisztia Szent Kenyerére utaló búzakaralász) díszít. B, *oráion*: egy hosszú, keskeny, földig érő szalag (azonos szövetből, mint a szticháron), amelyet a diakónus a bal vállán átvetve visel úgy, hogy elől és hátul a földig ér, de elülső szarát a jobb kezében fogja és így ad jelt a hívők közösségének egy-egy istentiszteleti cselekmény elvégzésére. Az oráion a diakónusi méltóság szimbóluma, az egyházatyák szerint a diakónus szolgálatnak anyagi jellegét jelképezi. Nélküle a diakónus semmilyen istentiszteleti funkciót nem végezhet. C, *kézelők*, amelyekkel a diakónus a reverendájának ujjait szorítja össze, hogy azok ne akadályozzák a liturgikus cselekmény végzésében. 2, a papnál - A, *szticháron*: ugyanaz, mint a diakónusnál, annyi különbséggel, hogy teljesen fehér, és legfeljebb az alján díszítik növényi minták. B, *epitrachilion*: alakjt tekintve ez tulajdonképpen egy félbehajtott oráion, amelynek két szára gombokkal van egymáshoz erősítve (vagy össze van varrva), oly módon, hogy a hajlatában keletkező nyíláson a pap átdughassa fejét, és így az epitrachilion a nyakáról függhessen alá. Minden papi funkció elengedhetetlen előfeltétele az epitrachilion viselése. C, *öv*: egy keskeny, szalagszerű ruhadarab, melyet a pap az epitrachilion fölött köt át a derekán. D, *kézelők*: rendeltetésük megegyezik a diakónus kézelőinek rendeltetésével, a pap azonban nem a reverendájára, hanem a szticháronjára veszi fel őket. E, *epigonáion*: (amennyiben a pap ezt kiegészítésként megkapta): rombusz alakú, merevített ruhadarab, amelyet a pap a bal vállán átvetve visel, úgy, hogy az a jobb térde mellett függ. F, *felónion*: bő, ujjatlan, a teljes alakot beborító palást, hátán a kereszt jelével. A kezek szabadabb mozgása végett a felónion elől rövidebb. Az Orosz Ortodox Egyházban ezen kívül a papok még *melleszteret* is viselnek, ami más Ortodox Egyházakban nagyon magas, ritkán adományozott kiegészítésnek számít.

A Szent Liturgia végzéséhez használt eszközök

Az ortodox Szent Liturgia a templom legszentebb részében, az *oltárban* (szentélyben) zajlik, amelyet ikonosztázion választ el a templom hajójától. A szentély közepén áll az **oltárasztal**, amelyen a Vértelen Áldozat bemutatása megy végbe. Az oltárasztal négyszögletes, leggyakrabban kőből vagy márványból, illetve fából készített asztal, amely vagy négy, vagy egy, középső oszlopon nyugszik. Az oltárasztalt terítő borítja, annak megfelelően, hogy a liturgikus év melyik szakaszában járunk. Szokás, hogy pl. a Nagyböjt idején bordó (lila) színbe öltöztessék az oltárasztal, míg Húsvéttól Pünkösdig fehérbe.

Az oltárasztalon fekszik az **antimenzion**, egy téglalap alakú, rendszerint selyemből készített kis terítő, amelyen Krisztus sírbatételének ábrázolása látható. Az antimenzionba egy szent ereklyéje van bevarrva (gyakran egy mártíré), ami az Egyház első évszázadaira vezethető vissza, amikor a keresztények a vértanúk sírjánál gyűltek össze imádságra, az Eucharisztia közös megünneplésére. A Liturgia során a felajánlásra kerülő Szt. Adományokat a pap a szétterített antimenzionra helyezi, máskülönben az mindig összehajtott állapotban van, s egy másik terítő borítja, mely az **iliton** nevet viseli. Antimenziont csak püspök szentelhet, egy adott templom számára, amit aláírásával is szentesít. Antimenzion nélkül Szent Liturgia nem végezhető.

Az oltárasztalon található még: 1, *Evangélium*, 2, *áldókereszt(ek)*, 3, a Szent Áldozáshoz használt *kendők*, 4, a *gyertyák* illetve a *hétágú mécsesstartó*, valamint 5, a betegek számára a Nagy Csütörtökön eltett Szt. Eucharisziát őrző *szentségtartó*. 6, Az oltárasztal túlsó felén, a szentségtartó mögött kap helyet az *oltárasztali feszület* (egy-egy templomokban ez egy talapzaton áll az oltárasztal mögött). Bal és jobb oldalt *ripidionok* veszik körbe az oltárasztalt, amelyeken a szeráfok képmása látható. Bizonyos helyeken az oltárasztal fölött művészi kivitelezésű baldachin, *kivóron* van, amely az eget jelképezi. Régebben a kivóron közepéből egy nemes fémből készült galamb függött alá, mint a Szent Lélek szimbóluma, akinek ereje megszenteli a felajánlott drága Adományokat.

Csak a Szent Liturgia során használatosak az alábbi tárgyak:

Kehely: a Szent Eucharisztia kelyhe. A proszkomidia során a Felajánlás borát és egy kevés vizet töltenek bele. Liturgián kívül és a Liturgia során a Nagybemenetig az előkészületi asztalon pihen. A kelyheket rendszerint aranyból vagy ezüstből, illetve aranyozott fémből készítik, és kisméretű ikonokkal, vésetekkel, időnként értékes kővel díszítik.

Diszkosz: Aranyból, illetve más nemesfémből készült talpas tányér, amelyre a pap a proszkomidia a során a Liturgikon utasításának megfelelően a proszfórából (áldozati kenyérből) kivágott Barányt és

részecskéket helyez el. A diszkosz vésete leggyakrabban Krisztus Urunk Születését ábrázolja.

Csillag: Keresztalakban összeillesztett, összecukható, megfelelőképpen meghajlított két fémpánt, melyet a pap a diszkoszra, a Bárány fölé helyez el, úgyhogy a diszkosz betakarásakor a takaró a Szent Kenyérhez ne érjen.

Lándzsa: Lándzsa alakú kés, amellyel a pap a Szent Kenyérből kimetszi a Bárányt és a részecskéket. Lándzsából többféle méretű is használatos, a legnagyobb a Bárány kimetszésére és kiemelésére szolgál, a közepes a hívők áldozása előtt az Eucharisztia Kenyerének felvágására, míg a legkisebb a szentekért, élőkért és elhunytakért felajánlott részecskék kimetszésére. Szimbolizálja azt a lándzsát, amellyel a római katona a Keresztrefeszítés során átszúrta a Megváltó oldalát.

Kanálka: Mivel a Liturgia során a híveknek a Szent Testet és a Szent Vért együttesen osztják ki a Kehelyből, áldoztatásukhoz szükség van egy hosszú nyelvű, nemesfémű készített kanálkára. Ennek görög neve nem kanál, hanem fogó (lavisz), emlékeztetőül arra a fogóra, amellyel a Szeráf égő paraszat érintett Ézsaiás próféta ajkaihoz (Ézs 6,6-7).

Takarók: Három kendő, ugyanolyan anyagból, mint a papi (diakónusi) szertartási ruhák. Az egyik a Szt. Kehely, a másik a diszkosz, a harmadik mindkettő betakarására szolgál.

Szivacs: Laposra préselt, kisméretű tengeri szivacs, amellyel a pap/diakónus a Szent Eucharisztia után összegyűjti a diszkoszlól az antimenzionra hullott kicsiny részecskéket. Erre azért van szükség, hogy nehogy akár egy kicsiny részecske is a földre essen az oltárasztalról.

Kendő: Általában vörös színű selyemből vagy egyéb anyagból varrt kendő, amellyel az istentisztelet végző papok és diakónusok a Szent Eucharisztia vétele után megtörlik ajkait. A hívők áldozásakor a kendőt két diakónus illetve a pap két segítője tartja.

A Liturgia végzéséhez ezen kívül szükség van még istentiszteleti könyvekre, amelyek a következők:

Evangélium: Díszes, többnyire fémborítású könyv, amely a különböző alkalmakra előírt perikópák (szemelvények) rendszerében tartalmazza a négy Evangéliumot. Ez a könyv az oltárasztalon fekszik, az összehajtott antimenzion felett.

Apostol: Az apostoli leveleket és az Apostolok Cselekedeteit perikópás rendszerben tartalmazó könyv. A Liturgia során a felolvasó ebből olvassa fel az adott ünnepre rendelt szakaszt.

Liturgikon: A Liturgiák szövegeit és a végzésükhöz szükséges tipikoni utasításokat tartalmazó könyv.

Minden istentisztelet, így a Liturgia során is többször kerül sor tömjénezésre. A **tömjénező** egy láncon függő fémedény, amelybe izzó paraszat és arra kellemes illatú, szemcsés formájú tömjént helyeznek. Eredete valószínűleg a régi tömjénáldozatokra vezethető vissza, amint arra a Proszkomidia tömjénáldozati imájából is következtetni lehet.

A Szent Liturgia felosztása

Proszkomidia

A hívek részvételével tartott nyilvános Szent Liturgia megkezdése előtt a pap és a diakónus az ikonosztázió előtt, az amvonon állva ún. bemeneti imákat mondanak. A pap szokásos kezdő áldása után (Áldott a mi Istenünk...) a diakónus a Mennyei Királlyal kezdi az imák sorát, majd folytatja egészen a *"Legtisztább képed előtt hódolunk"* és *"Istennek Szülője, aki a könnyőreletesség forrása vagy..."* kezdetű imáig, amikor is mindketten megcsókolják a királyi ajtó jobb illetve bal oldalára akasztott Krisztus és Istenszülő ikont. Ezután a pap, fejét meghajtván kéri imájában Istent, hogy "nyújtsa ki kezét hajléka magasságából, és erősítse meg őt a teendő szolgálatra", illetve hogy "kárhózatlanul állva az Úr félelmetes trónusa előtt, elvégezze a vértelen szentszolgálatot". Ebben az imában a pap alázattal, töredelmes szívvel kéri Istent, hogy adjon neki erőt, hogy a félelmetes, még angyalok számára is felfoghatatlan Misztérium beavatottja legyen, és minden emberi gyengesége dacára bemutathassa Krisztus Szent Testét és Drága Véréit, kiosztva azokat a híveknek a "bűnök bocsánatára és az örök életre". Ezt követően alázatuk jeléül háromszor meghajolnak az oltár, majd egymás és a nép felé, kérve a másikkal szemben elkövetett esetleges vétkeik elengedését, hiszen az Úr szavai szerint *"ha áldozati ajándékodat az oltárhoz viszed, és ott jut eszedbe, hogy atyádfiának valami panasza van ellened, hagyd ott ajándékodat az oltár előtt, menj el, békülj ki előbb atyádfiával, és csak azután térj vissza, s vidd fel ajándékodat"* (Mt 5,23-24). Majd csendesen bemennek az oltárba, az 5. zsoltár szavait imádkozva: *"Bemegyek a Te házádba, leborulok a Te szent templomod előtt a Te félelmedben. Uram, vezess engem a Te igazságodban ellenségeim miatt, irányítsd Tefeléd az én utamat..."* (Zsolt 5,7-13). Ez a zsoltári szöveg is az előbb mondott imával cseng össze: a szolgálatot végzők Isten irgalmát kérik, azt, hogy Isten igazságban és kegyelemben vezesse őket.

A bemeneti imákat a szertartási ruhák felöltése követi. Itt is válogatott ószövetségi (zsoltári) versek hangzanak el, amelyek a papi szolgálat fennkölségét mondják el: *"Örvendezzék az én lelkem az Úrban, mert az üdvösség köntösébe öltöztetett engem, az öröm palástjával vett engem körül, mint völgyéynek tett fel koszorút nekem, és mint menyasszonyt díszített fel ékességgel"* (Ézs 61,10); *"áldott az Isten, aki kiönti kegyelmét az Ő papjai, mint fejről az illóolajat, amely aláfolyik a szakállon, Áron szakállán, amely lefolyik a ruhája szélére"* (lásd Zsolt 132); *"áldott az Isten, aki felövez engem erővel, és feddhetetlenné teszi útamat; olyanná teszi lábamat, mint a szarvasoké, és magas helyekre állít engem"* (Zsolt 18,33-34).

A *Proskomidia* szó görög eredetű, és a *proskomizo* igéből származik, amelynek jelentése: *odaviszek, odahozok*. Az Ókeresztény Egyházban ugyanis a hívek hozták a templomba az Áldozathoz szükséges adományokat, amelyekből a pap kiválasztotta a legmegfelelőbbeket, a többi pedig a Liturgia után tartott szeretetvacsorán (agapé) költötték el. A Proskomidia szertartását eredetileg a Liturgia alatt, a bibliai olvasmányok után végezték, csak később helyezték át a Liturgia elé, célszerűségi okokból. Ennek nyoma még ma is fellelhető a Liturgiában, ugyanis ha főpap vezeti a Liturgiát, a proskomidiát ő fejezi be a Kerub-ének alatt.

Miután tehát a pap elolvasta az un. bemeneti imákat és magára öltötte a teljes szertartási ruhákat, az oltár bal (északi) oldalán elhelyezett *áldozati asztalnál* előkészíti a Szent Eucharisziához szükséges kenyeret és bort.

A kenyér előkészítése a következőképpen történik. A Liturgián öt *proszfora* (áldozati kenyér) kerül felhasználásra. Mindegyiknek a felső részén négyszögletes, négy mezőre osztott száraz pecsét, látható, ezekkel a betűkkel: *IC-XC-NI-KA* (Jézus Krisztus győz). A pap az első kenyérből kivág a pecsét mentén egy négyszögletes részt, és a diszkosz közepére helyezi, miközben Jézus Krisztus keresztáldozatára vonatkozó bibliai idézeteket mond (Ézs 53,7-8; Jn 19,34-35). Ez a kenyérdarab kerül bemutatásra a Szent Liturgia során, és ez változik át Krisztus Urunk Testévé. Ezért – megkülönböztetésül a többi, mellé kerülő kenyér-részecskétől – az „*Amnosz*” (Bárány) elnevezést viseli, emlékeztetésül arra, hogy Jézus Krisztus ama Bárány, aki elveszi a világ bűnét (Jn 1,29; 1Pét 1,19; Jel 5,6). Közvetlenül utána a pap bort és vizet önt a kehelybe, megemlékezve arról, hogy amikor a római katona átszúrta a keresztrefeszített Jézus oldalát, abból „*vér és víz jött ki*” (Jn 19,34).

Ezután a pap a többi proszforából parányi részecskéket vág ki, és szigorúan megállapított sorrendben az „*Amnosz*” mellé helyezi őket, megemlékezve az Istenanyjáról, Keresztelő Szent Jánosról, a prófétákról, az apostolokról, az Egyház egyetemes nagy tanítóiról, a vértanúkról, a szentekről, a templom védőszentjéről, a Szent Liturgia szerzőjéről (Aranyszájú Szent Jánosról, illetve Nagy Szent Vazulról), az Egyház és az ország vezetőiről, a templom alapítóiról, és minden élőkről és elhunytakról, név szerint említve azokat, akikről a hívek a Szent Liturgián meg akarnak emlékezni. Az „*Amnosz*” mellé a diszkoszra kerülő proszfora-részecskék az égi és a földi, a diadalmas és a harcoló Egyház egységét jelképezik az Úr Jézus Krisztusban.

A szentekről, élőkről és halottakról való megemlékezés után, a pap elmondja a tömjénáldozat rövid imáját, amelyben kéri Krisztus Istent, hogy fogadja ezt a tömjénáldozatot az Ő mennyei oltárára kellemes lelki illat gyanánt, és árássa az imádkozó egyházi közösségre az ő Szentséges Lelkének kegyelmét. Ezután ráhelyezi a diszkoszra a csillagot, majd betakarja a diszkoszt és a kehelyt, valamint mindkettőt az arra a célra szolgáló takarókkal, miközben elmondja az erre az alkalomra előírt imákat.

A Proskomidia befejező imája után – mely alatt megtömjénezte a Szent Adományokat – a pap elbocsátást mond (amely minden egyházi szertartás végén szokásos), majd pedig végigtömjénezi az oltárt és az egész templomot. Ezzel véget ér a Szent Liturgia előkészítő része, és megkezdődik a hívek részvételével a nyilvános Szent Liturgia.

A tömjénezésről tudnunk kell, hogy azt a kereszténység az ószövetségi zsidó istentiszteletből vette át (Kiv 30,7-8; 34-38; Lev 10,1; 16,12; Szám 16,17, 46; Ézs 60,6; Zsolt 140,2). A tömjénfüstöt mindenkor az imádság, hódolat és áldozat szimbólumnak tekintették. „*Igazodjék fel az én imádságom, mint a tömjénfüst a Te színed elé ...*” – éneki a Zsoltáros (Zsolt 140, 2), a napkeleti bölcsek pedig úgy mutatták be hódolatukat az újszülött Jézusnak, hogy „*kinyitották kincsesládáikat, és ajándékokat adtak neki: aranyat, tömjént és mirhát*” (Mt 2,11).

Katekumenek Liturgiája

A nyilvános Liturgia első része a „Katekumenek Liturgiája” elnevezést viseli, és magában foglalja az első három ekténiát, az apostoli és evangéliumi olvasmányt, az állhatatos ekténiát és a katekumenek ekténiáját. Katekumeneknek nevezték az Ókeresztény Egyházban azokat a pogányokat, vagy zsidókat, akik készültek a Szent Keresztségre, és addig hitoktatásban részesültek. A katekumenek jelen lehettek a templomban a Liturgia első része alatt, mivel annak súlypontja éppen az Evangélium hirdetése. De az Áldozat bemutatásánál már nem lehettek jelen, hanem a diakónus „Katekumenek mindnyájan távozzatok! Senki a katekumenek közül jelen ne legyen!” felszólítására távozniuk kellett.

A nyilvános Szent Liturgiát a pap ezekkel a szavakkal kezdi: „Áldott az Atyának és Fiúnak és Szent Léleknek Országá, most és mindenkor és mindörökkön örökké.” Ezzel az áldással hitet teszünk a Szent Háromságról, amely hit nélkül nem nevezhetjük magunkat keresztényeknek, lévén a Szent Háromságról alkotott dogma a kereszténység alapja. Hitet teszünk arról, hogy a mi Istenünk Háromságos egy Isten: Atya, Fiú és Szent Lélek. Alázatos szívvel fogadjuk az Ő uralkodását fölöttünk (basileia), amely uralkodás örökkévaló, túllép az emberi értelemmel felfogható időkn és soha nem lesz vége.

A pap kezdő áldására a nép „*Ámin*”-nal válaszol. Az „*Ámin*” héber szó; jelentése: bizony, úgy van, úgy legyen. A szó eredeti héber kiejtése: „*Ámen*”, azonban a görög keresztény liturgia kialakulása idején,

görög átírás folytán keleten az „Ámin” kiejtési forma honosodott meg, amelyet az összes keleti keresztény egyház átvett. Ezzel az egyetlen szóval a nép azt juttatja kifejezésre, hogy megértette a pap kezdő áldását és fenntartás nélkül azonosítja magát vele. Ez pedig egyben azt is kifejezi, hogy a pap és a nép között a Szent Liturgia első pillanatától kezdve megvan a teljes lelki egység az Újszövetségi Áldozat bemutatásához.

Békességes ekténia

Az „ekténia” görög szó (eredeti formája: ektenisz): jelentése: hosszas, terjedelmes, állhatatos, ti. könyörgés (deiszisz). A görög liturgiában „ektenisz”-nek nevezik a könyörgéseknek azt a láncolatát, amely az Evangélium olvasása után következik. A többi ortodox egyházban az „ekténia” elnevezéssel jelölik meg az összes állandó könyörgés-láncolatot, amelyek a liturgiákon és más istentiszteleteken használatosak, és amelyek görög elnevezése „szynapti”. Ilyenformán tehát négyféle ekténiát különböztethetünk meg: a békességes (vagy nagy) ekténiát, a kis ekténiát, az állhatatos ekténiát és a kérő ekténiát.

Az ekténiák tulajdonképpen nem könyörgéseket tartalmaznak, hanem felhívásokat a könyörgésre. Vezérfonalat adnak a híveknek az imádkozásra, amelyet azoknak maguknak és magukban kell elvégezniük. De a hívőknek ezek a magán-imádságai végül is közös fohászokban egyesülnek, amelyeket az összes hívő együttesen mond, illetve énekel. Ezek a közös fohászok: „Uram irgalmazz”, illetve „Add meg Uram”. A békességes ekténia ezzel a felhívással kezdődik: „Békességben könyörögjünk az Úrhoz.” A pap (vagy diakónus) arra hívja fel a híveket, hogy amikor Istenhez fohászolnak, lelkük felséges, csendes és nyugodt legyen, tartsanak távol minden hétköznapi gondot és nyugtalanságot, mert imádságuknak csak akkor lehet foganatja, ha egész lelkükkel, minden gondolatukkal és érzésükkel Istenhez fordulnak. Ennek a világi gondoktól mentes belső, lelki békességnek birtokaiban folytathatja az imádkozó egyházi közösség a további könyörgéseit: „A fentről való békességért és lelkünk üdvösségéért könyörögjünk az Úrhoz.”

Mi ez a „fentről való békesség”, amelyért Istenhez könyörögünk? Az Isten békessége ez, amely *„minden értelmet meghalad”* (Fil 4,7), az a békesség, amelyet Krisztus Urunk adott át az Ő tanítványainak (Jn 14,27; 20,19; 21,26). A szív, a lélek békessége ez, amelyben csak annak az embernek lehet része, aki eltávoztatja magától a bűnt, és egész valójával keresi Istent. Amikor „lelkünk üdvösségéért” könyörögünk Istenhez, azt kérjük Tőle, hogy a jelenvaló világban az Ő parancsolatai szerint éljünk, s így elnyerve az Ő kegyelmét, részesei legyünk az eljövendő örök életnek és boldogságnak.

„Az egész világ békéjéért, Isten szent egyházainak jólétéért és a mindenek egyesüléséért könyörögjünk az Úrhoz.” Imádkozunk tehát azért, hogy a szeretet, igazságosság és békesség Istene árássa a világra az Ő kegyelmét, amely békességet hoz az emberek, népek, országok közé. Imádkozunk azért, hogy ebben a békés világban, annak minden részében szilárdan álljon Krisztus földi Egyháza, szűnjenek meg benne a viszályok, zavargások és szakadások, és hogy Krisztus követői *„mindnyájan egyek legyenek”* (Jn 17,21).

„Ezért a szent hajlékéért és azokéért, akik abba hittel, áhítattal és isteni félelemmel járnak, könyörögjünk az Úrhoz.” A keresztények a legrégibb időktől kezdve templomokat emeltek azért, hogy megfelelő és méltó helyük legyen a közös imádságra, a Szent Eucharisztia végzésére és a Szentségek kiszolgáltatására. A templomokat mindig tiszteletben tartották és őrizték, mégis a történelem folyamán sokszor megesett, hogy ezek a templomok elemi csapásoknak, vagy háborús dúlásoknak estek áldozatul. Kérjük tehát Istent, hogy őrizze meg templomunkat szentnek, sérthetetlennek, háborítatlannak. Ugyanakkor imádkozunk mindazokért a keresztényekért, akik templomunkba „hittel, áhítattal és isteni félelemmel járnak”, vagyis akik részt vesznek közös szertartásainkban és imádságainkban, tehát egy lelki közösséget, egy családot alkotnak velünk.

„Szentséges atyánkért, N. patriarchánkért, N. püspökünkért (érsekünkért, metropolitánkért), a tisztes papságért, a Krisztusban szolgáló diakónusok rendjéért, az egész egyházi rendért és a népért könyörögjünk az Úrhoz.” Imádkozunk tehát a tágabb egyházi közösségünkért, Egyházunk előljáróiért, akik *„vigyáznak lelkünkre, mint akik erről számot adnak* (Zsid 13,17) és mindazokért, akik ebbe a nagy közösségünkbe tartoznak.

„Istenoltalmazta országunkért, annak kormányáért és hadseregéért könyörögjünk az Úrhoz.” Nemcsak egyházi közösségünkért kötelességünk imádkozni, hanem világi közösségünkért és országunk vezetőiért is, *„mert nincs hatalom mástól, mint Istentől, ami hatalom pedig van, az Istentől rendeltetett”* (Róm 13,1). Nemcsak engedelmeskednünk kell világi előljáróinknak, hanem imádkoznunk is kell értük, mert az apostol meghagyta nekünk, *„hogy tartsatok könyörgéseket, imádságokat, esedezéseket és hálaadásokat minden emberért, a királyokért és minden feljebbvalóért, hogy nyugodt és csendes életet éljünk teljes istenfélelemben és tisztességben”* (1Tim 2,1-2).

„A levegő kedvező változásáért, a föld gyümölcszeinek bőségéért és békés időkért könyörögjünk az Úrhoz.” Bár elsősorban a lelki javakért kell mindig imádkoznunk, mint földön élő emberek, imádságainkban nem feledkezünk meg a testi, anyagi javakról sem. Ez nem jelent földhöztapadtságot,

mert hiszen Krisztus Urunk is így tanított bennünket imádkozni: „Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma”. Ezért könyörgünk „a levegő kedvező változásáért”, ami az évszakoknak megfelelő, kedvező időjárást jelent, amely kisarjastja a magot és megéreli a kalászt. És bőséges termésért is könyörgünk, hogy ne legyen a földön nyomor, kenyérgond, éhség. Ugyanakkor nem feledkezünk meg arról sem, hogy a bőséges termés betakarításához békés idők kellenek, mert máskülönben hiába fáradtunk a vetéssel, nem lesz módunk rá, hogy begyűjtsük munkánk gyümölcsét.

„A hajózókért, útonlevőkért, betegekért, fáradozókért, foglyokért és ezek üdvözüléséért könyörgjünk az Úrhoz.” Imádkozunk tehát azokért a testvéreinkért, akik a viharos tengereket járják, vagy szárazföldön róják útjukat, kitéve magukat mindenféle veszedelemnek, azokért, akik betegen fekszenek, és azért nem lehetnek közöttünk, azokért, akik kedvezőtlen és egészségtelen viszonyok között, roppant nagy fáradtsággal dolgoznak, hogy előteremtsék maguknak és szeretteiknek a léthez szükséges dolgokat, és azokért, akik idegen földön eszik a fogság keserű kenyerét. Mindezek a testvéreink olyan viszonyok között vannak, amelyek merőben különböznek a normális életkörülményektől, és ezért nálunk jobban vannak kitéve annak a veszedelemnek, hogy elveszítsék alázatukat, és megpróbáltatásaik közepette esetleg hitük is megrendüljön. Nekünk azonban, akik a nyugalmasan eltöltött hétköznapiok után a templomban egybegyűlünk, hogy hálát adjunk Istennek, amiért megtartott bennünket, és elmondjuk közös imádságainkat, kötelességünk gondolni azokra a testvéreinkre is, akiknek különféle megpróbáltatások jutottak osztályrészül, és imádkoznunk kell azok lelkiüdvéért, mert nagy szükségük lehet a mi testvéri imádságunkra.

„Hogy mentsen meg minket minden bánattól, haragtól, veszedelemtől és szükségtől, könyörgjünk az Úrhoz.” Az Isten néha azzal teszi próbára hitünket, hogy szenvedést bocsát reánk, amely – ha kiálljuk és nem rendülünk meg – megedzi hitünket. Tudatában vagyunk emberi gyöngeségünknek, s ezért arra kérjük a mi Mennyei Atyánkat, távoztasson el tőlünk minden bánkódást, haragot, veszedelmet és szükségét. Nem a szenvedést akarjuk elkerülni, amelyet gyermeki alázattal fogadunk el a mi Istenünkől, hanem a velejáró kísértést, amely megrendítheti, vagy összeroppanthatja hitünket. Ezzel a könyörgéssel tehát nem krünk Istentől egyebet, mint azt, amit az Úr Imádságában ezekkel a szavakkal fejezünk ki: „Ne vígy minket kísértésbe”.

„Oltalmaz, üdvözíts, irgalmaz és őriz meg minket Isten, a Te kegyelmeddel.” Ezzel a kéréssel tulajdonképpen összefoglaljuk az előzőket, amikor arra kérjük Istent, hogy az Ő határtalan szeretetével és kegyelmével oltalmazzon és őrizzen meg bennünket minden bajtól, tegyen bennünket méltókká az örök üdvösségre és irgalmazzon nekünk. Azért hivatkozunk az isteni kegyelemre, mivel minden lelki és anyagi jó, amit Istentől kapunk, kegyelmi ajándék az Ő részéről, nem pedig holmi „kötelességszerű” juttatás, amit mi bármiképpen jogszerűen kiérdemelhetnénk. Bűnös voltunk folytán mi nem vagyunk, méltók az isteni adományok élvezetére, hanem azokat csak az Ő kegyelme alapján kaphatjuk meg. Ez az isteni kegyelem Isten végtelen jóságából fakad, amely az Ő Egyszülött Fiának életetadó Kereszthalálában mutatkozott meg előttünk a maga teljes nagyságában és fenségében. Az összes fenti felhívásra a jelenlevő nép ezt a rövid fohászt énekli: „Uram irgalmaz!” Ez a fohász emlékeztet bennünket Krisztus Urunk példabeszédére a farizeusról és a vámszedőről, akik egyidőben imádkoztak a templomban. Míg a farizeus imádsága nem volt egyéb, merő dicsekvésnél – elmondta, hogy ő becsületes, tisztességes ember, aki hetenként kétszer böjtöl, és minden szerzeményéből megadja a tizedet –, a vámszedő egész imádsága így hangzott: „Istenem, könyörülj rajtam, bűnösön!” (Lk 18,13). Az Egyház a legrégebb időktől kezdve magáévá tette és alkalmazta az imádságnak ezt a legrövidebb formáját, amely tökéletesen kifejezi Isten előtti kicsiny és bűnös voltunkat. Ezt kell, hogy érezze minden hívő, amikor a Szent Liturgián, vagy más istentisztelet alkalmával nem gépiesen, hanem magába szálltan ismétletgeti: „Uram irgalmaz.”

„Szentséges, tisztaságos, fölöttébb áldott, dicsőséges Nagyasszonyunkról, Istennek Szülőjéről és örökszűz Máriáról minden szentekkel együtt megemlékezvén, önmagunkat és egymást és egész életünket Krisztus Istenünknek ajánljuk.” A papnak ez a felhívása arra indít bennünket, hogy magunk elé idézzük az Örökszűz Mária és Isten többi szentjeinek ragyogó példáját, akiknek nyomdokain haladva keressük a Mennyei Országát. Megemlékezünk arról, hogy az Istenanya „szentséges”, vagyis birtokaiban volt a tökéletes erénynek és szentségnek; „tisztaságos”, vagyis mentes minden bűntől; „fölöttébb áldott”, mert rajta volt Istennek bőséges áldása, aki Őt választotta ki kegyelmének eszközéül; „dicsőséges”, mivel méltónak bizonyult arra, hogy a világra hozza a dicsőség Királyát. „Nagyasszonyunk” nevezzük Őt, mert felette áll a világ összes többi asszonyának, „Isten Szülőjének”, mert nem egyszerű embernek adott életet, hanem az emberré lett Istennek, és „Örökszűznek”, mert nemcsak Szent Fiának születéséig volt érintetlen, hanem azután is, élete végéig. Ugyanakkor megemlékezünk Isten többi választottjáról, a szentekről is, szilárd hitükről, buzgóságukról, hűségükről, engedelmisségükről és türelmükről, amellyel örök időkre példát mutattak az istenes, szent életre. Ezekről megemlékezve, Krisztus Urunknak ajánljuk fel önmagunkat, testvéreinket és egész életünket, amelyet a földön le kell élnünk. Ezzel a felajánlással arra teszünk ígéretet, hogy Krisztus parancsolatait követve a földön, a Mennyei Országába igyekszünk, ahol majd megtörténik a boldog találkozás Isten szentjeivel, akiknek példáját idéztük és követtük földi életünkben. Erre a felhívásra a nép így válaszol: „Néked Uram”, s ezzel megpecsételi azt az elhatározását, hogy Neki, Krisztusnak ajánlja fel minden gondolatát, minden akarását és törekvését, egész életét.

„Mert Téged illet minden dicsőség, tisztelet és hódolat, az Atyát és Fiút és Szent Lelket, most és mindenkor és mindörökkön örökké.” Ezekkel a szavakkal újra megvalljuk a Háromságos Egy Istent, akit egyedül illet minden dicsőség, tisztelet és hódolat időtlen időig. Megvalljuk az Ő nagyságát és hatalmát, amellyel teremtette és kormányozza az egész látható és láthatatlan világot, és kicsinységünk teljes tudatában leborulunk Előtte. A pap dicsőítő szavait a nép „Ámin”-nal fejezi be, majd pedig énekl az első antifon: „Áldjad én lelkem az Urat. Áldott vagy, Uram. Áldjad én lelkem az Urat, és egész bensőm az Ő szent nevét. Áldott vagy, Uram.”

Az első antifon

Az antifon görög szó; szó szerinti értelme: „ellen-hang”. Több zsolnárból, illetve zsolnári versből álló szövegegység, amelyet két kórus versenként felváltva énekel. Az Ortodox Egyház liturgiája át meg át van szöve zsolnári szövegekkel, mert az Ószövetség „nevelőnk volt Krisztusig” (Gal 3,24) és megbonthatatlan egységet képez az Újszövetséggel. Különösen gyakran hangzanak fel Egyházunkban a zsolnák és a próféciák, amelyek lelkületüknél és tartalmuknál fogva a legközelebb állnak az Újszövetséghez. A Szent Liturgia első antifonja a 102. zsolnár 1. verse.

Közben a pap a következő csendes imát mondja: „*Urunk Istenünk, akinek hatalma sejtethetetlen és dicsősége felfoghatatlan, akinek irgalma mérhetetlen és az emberek iránt való szeretete kimondhatatlan, Temagad Urunk, tekints le a Te könyörületességed szerint reánk és erre a szent hajlékra, és áraszd reánk és azokra, akik velünk együtt imádkoznak, a Te gazdag irgalmadat és könyörületedet.*”

A két kis ekténia

Az első antifon, illetve a papi csöndes ima elhangzása után, újból felhangzik a pap imádságra hívó szava: „*Újra meg újra békeességben könyörögjünk az Úrhoz.*”

Különös figyelmet érdemel ez az „újra meg újra” kifejezés, amely nem imádságunk egyszerű ismétlésére szólít bennünket, hanem annak állandósítására. Azt fejezi ki, hogy egy-egy ekténia befejeztével imádságunk nem szakad meg, nem fejeződik be, hanem újra meg újra megújul, folytatódik, tovább bontakozik a következő ekténiában, imádságban, liturgikus cselekményben, mint ahogyan az igaz keresztény egész élete is állandó, szüntelen és szakadatlan imádság kell hogy legyen.

A kis ekténia további két felhívása azonos a békeesség ekténia két utolsó felhívásával: „*Oltalmaz, üdvözíts, irgalmaz és őrizd meg minket Isten, a Te kegyelmeddel.*” „*Szentséges, tisztaságos, föltöbb áldott, dicsőséges Nagyasszonyunkról, Istennek Szülőjéről és Örökszűz Máriáról minden szentekkel együtt megemlékezvén önmagunkat és egymást és egész életünket Krisztus Istenünknek ajánljuk.*” Ennek a kis ekténiának a befejezése: „*Mert Tied a hatalom és Tied az Ország és az erő és a dicsőség, az Atyáé és Fiúé és Szent Léleké, most és mindenkor és mindörökkön örökké.*”

Ezzel a rövid doxológiával (dicsőítéssel) – amelyre a nép *Ámin*-nal válaszol – hitet teszünk arról, hogy a Háromságos Egy Isten, a maga végtelen erejével és hatalmával uralkodik az egész teremtés fölött, s ezért Ő az, aki meghallgatja imádságainkat és teljesíti kéréseinket. Ezért szüntelen dicsőítés illeti Őt mindörökkön örökké.

A második és harmadik antifon

Az *Ámin* után a nép a második antifont énekl. Ennek az antifonnak az első, ószövetségi része (Zsol 145,1-2) idővel elmaradt, részben, a rövideg kedvéért, részben pedig a második, újszövetségi részének nagyobb kihangsúlyozása céljából.

A második antifon liturgikus gyakorlatban megmaradt második része így hangzik: *Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szent Léleknek most és mindenkor és mindörökkön örökké. Ámin. Istennek egyszülött Fia és Igéje, aki halhatatlan vagy, és aki a mi üdvösségünkért megtestesülni kegyeskedtél Istennek Szent Szülőjétől és Örökszűz Máriától, változatlanul lettél emberré; megfeszítetté Krisztus Isten, halálal eltiportad a halált; ki egy vagy Szent Háromságból és kit együtt dicsőítünk az Atyával és a Szent Lélekkel, üdvözíts minket.*

Ez a csodálatos himnusz – amelynek megírását Egyházunk Nagy Jusztiniánosz bizánci császárnak (527-565) tulajdonítja – Krisztus isteni mivoltát és megváltó földi művét hirdeti. Megtaláljuk benne szinte az egész *krisztológia* rövid összefoglalását. Amikor ezt a himnuszt énekeljük, megvalljuk hitünket, hogy Jézus Krisztus az Isten egyszülött Fia és Igéje, aki minden időknél előtte az Atyától született, és mint Isten, halhatatlan. Hitet teszünk arról, hogy Krisztus a mi üdvösségünkért emberi testet öltött a Szentséges Örökszűz Máriától, és mégis, emberi életében is változatlanul megtartotta a maga istenségét. Megvalljuk, hogy kereszthalálával megmentett minket az örök haláltól. Mivel pedig nem egyszerű ember, hanem az Istennek Emberré lett Fia, a Szent Háromság második Személye, ugyanaz a magasztalás és dicsőítés illeti Őt, mint az Atyát és a Szent Lelket. Mindezek megvallása után arra kérjük Őt, méltasson minket az örök üdvösségre.

A második antifon éneklése alatt a pap a következő csendes imát mondja az oltárban: „*Urunk Istenünk,*

üdvözítsd a Te népedet és áldd meg a Te örökségedet; Egyházad népességét őrizd meg; szenteld meg azokat, akik a Te házád ékességét szeretik; magasztald fel Te is őket isteni erőddel, és ne hagyj el minket, kik Benned reménykedünk”.

A második antifon, illetve a papi csöndes ima után. újból felhangzik a kis ekténia: „Újra meg újra békeességben könyörögjünk az Úrhoz”. „Oltalmaz, üdvözíts, irgalmaz és őriz meg minket Isten, a Te kegyelmeddel”. „Szentséges, tisztaságos, fölöttébb áldott, dicsőséges Nagyasszonyunkról, Istennek Szülőjéről és Örökszűz Máriáról minden szentekkel együtt megemlékezvén, önmagunkat és egymást és egész életünket Krisztus Istenünknek ajánljuk”. Ennek a kis ekténiának a befejezése: „Mert jóságos és embereket szerető Isten vagy, és Néked dicsőséget zengünk, az Atyának és Fiúnak és Szent Léleknek, most és mindenkor és mindörökkön örökké”.

Az előző rövid doxológiában dicsőséget zengtünk Istennek az Ő erejéért és hatalmáért, ez utóbbiban pedig az Ő végtelen jóságáért és emberszeretetéért. Ebből a végtelen isteni jóságból és emberszeretetből merítünk bátorságot ahhoz, hogy a hatalmas Istentől oltalmat és irgalmat kérjünk a magunk számára, akik gyengék, esendők és bűnösök vagyunk. De ez a végtelen isteni jóság és emberszeretet arra is indít bennünket, hogy Istennek dicsőséget zengjünk, Ő pedig éppen nagy jóságában és emberszeretetében meghallgatja a mi tökéletlen, emberi dicséreteinket.

A nép erre a doxológiára is Ámin-nal válaszol, majd éneklí a harmadik antifont, amely már teljesen újszövetségi jellegű: idézet Krisztus Urunk Hegyi Beszédéből (Mt 5, 3-12):

„*Boldogok a lelki szegények, mert övék a Mennyeknek Országa;*

Boldogok, akik bánkódnak, mert ők megvigasztaltatnak;

Boldogok a szelídek, mert ők öröklík majd a földet;

Boldogok, akik éheznek és szomjúhozják az igazságot, mert ők megelégtetnek;

Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek;

Boldogok, akik szívükben tiszták, mert ők meglátják az Istent;

Boldogok a békéltetők, mert ők Isten fiainak neveztetnek;

Boldogok, akiket üldöznek az igazságért, mert övék a Mennyeknek Országa;

Boldogok vagytok, ha szidalmaznak és üldöznek titeket, és hazudva, minden gonoszságot mondanak ellenetek Énérettem;

Örvendeztetek és vigadjatok, mert bőséges a ti jutalmatok a mennyekben”.

A harmadik antifon alatt a pap az oltárban a következő csendes imát mondja: „*Aki ezeket a közös és egybehangzó imádságokat nekünk ajándékozta, és megígérted, hogy teljesíted kéréseit ama kettőnek, vagy háromnak, aki a Te nevedben egyetért, Temagad teljesítsd most is szolgálóidnak javukra való kéréseit, megadva nekünk a jelenvaló világban a Te igazságod megismerését, és az eljövendőben örök életet ajándékozva”.*

Ezzel lezárul a Szent Liturgia bevezető szakasza, amelyben az imádkozó egyházi közösség könyörgéseket és dicséreteket intézett Istenhez. Eddig mi, emberek szólunk a mi Teremtőnkhez, a Liturgia következő részében pedig az örökkévaló Isten szól mihozánk, emberekhez a Szentírás ígéivel. Ennek a liturgikus szakasznak az előkészítését jelenti az ún. „Kis Bemenet”, amelyről szó lesz az alábbiakban.

Kis Bemenet

Az ókeresztény időkben az evangéliumos könyvet nem tartották állandóan az oltárasztalon, hanem az oltár mellett lévő sekrestyében (szkevofylákion), és amikor közeledett az evangéliumi olvasmány ideje, a papság nagy pompával vitte át azt az oltárasztalra, amivel felhívta a hívek figyelmét a Szent Liturgia következő fontos momentumára: a Szent Evangélium olvasására.

Ma már az evangéliumos könyv állandóan az oltárasztal közepén fekszik, tehát az oltárba való áthozatalára tulajdonképpen nem is volna szükség. Mindamelllett egyházunk megőrizte ezt a szép régi hagyományt, és Szent Liturgiájában ma is végzi az *Evangélium Bemenetét*, vagy az ún. *Kis Bemenetét*. (Ez utóbbi elnevezés megkülönböztetésül szolgál az ún. *Nagy Bemenettől*, amelyben a pap a felajánlásra kerülő Szent Adományokat viszi át a proskomidia asztaláról az oltárasztalra, ugyancsak a Királyi Ajtón keresztül.)

Mint hogy az Evangélium Krisztus Urunk tanítását tartalmazza, a Kis Bemenet már a legrégebbi időkben szimbolikus értelmet is nyert: jelképezi Jézus Krisztus földre jövetelét és tanítását.

A Kis Bemenet a következőképpen megy végbe. A pap felveszi az oltárasztalról a Szent Evangéliumot, és megkerülve az oltárasztalt, kijön az Oltárból annak északi (bal) ajtaján keresztül, majd kis kört téve, megáll a Királyi Ajtóval szemben. Itt a következő csöndes imát mondja:

„*Felséges Urunk Istenünk, aki a mennyekben a Te dicsőségednek szolgálatára az angyalok és arkangyalok rendjeit és seregeit rendelted, add, hogy a mi bemenetünkkel együtt legyen meg a szent angyalok bemenete, akik velünk együtt szolgálnak Néked és velünk együtt dicsőítik a Te jóságodat. Mert Téged illet minden dicsőség, tisztelet és hódolat, az Atyát és Fiút és Szent Lelket, most és mindenkor és*

mindörökkön örökké. Ámin”.

Az ima elmondása után, ugyancsak halk hangon áldást mond a pap: *„Áldott a Te szentjeid bemenete mindig, most és mindenkor és mindörökkön örökké. Ámin”.*

Nemcsak az emberek szolgálnak az Istennek, hanem az angyalok is (Ézs 6,3). A Kis Bemenet a Szent Liturgiának az a momentumja, amikor kérjük az Istent, hogy az Ő szent angyalai is velünk együtt szolgáljanak Neki és dicsőítsék Őt, amikor az Újszövetség Vértelen Áldozatát végezzük. Mert *„vajon ezek nem szolgáló lelkek-e (ti. az angyalok) mind, akik azokért küldettek szolgálatra, akik örökölni fogják az üdvösséget?”* Zsid 1,14).

A pap a Királyi Ajtóban az oltár felé fordulva, fölemeli az Evangéliumot, és fennhangon mondja: *„Bölcsesség! Emelkedjete föl!”*

A „bölcesség” szóval az Evangélium tartalmára utal, Krisztus Urunk tanítására, aki *„bölcességül lett nekünk”* (1Kor 1,30). A fölemelkedésre szóló felszólítás pedig arra inti a híveket, hogy – ha addig ültek – keljenek föl, sőt ne csak testüket, hanem lelküket is emeljék föl az isteni igazságok meghallgatására.

Válaszul a hívek ezt éneklik: *„Jertek, hódoljunk és boruljunk le Krisztus előtt. Üdvözíts minket Istennek Fia, aki halottaidból feltámadtál. Néked énekelünk: Allíluia!”*

Ezzel az énekkel hódolatunkat fejezzük ki az Üdvözítő Krisztus iránt. Az „Allíluia” szó héber eredetű (héber formája: Hallelujah) jelentése: *„Dicsérjétek az Istent”.*

Mind az antifonok, mind pedig a *„Jertek, hódoljunk ...”* kezdetű ének egyes nagyünnepeken változnak. Ugyancsak változók a Kis Bemenetet követő rövid énekek – tropáionok és kondákionok – is, amelyek a nap, illetve az ünnep jelentőségét méltatják.

Újszövetségi olvasmányok

Az ünnep – illetve vasárnapokon a Feltámadás – jelentőségét méltató tropáionok és kondákionok éneklése alatt a pap a következő csöndes imádsággal kéri az Istent, hogy tegyen minket méltóvá a Háromszorszent Ének eléneklésére:

„Szent Isten, aki a szentek között pihensz, akit Háromszorszent Éneggel magasztalnak a Szeráfok és dicsőítenek a Kerubok, és akinek minden mennyei erők hódolnak, aki a nemlétből hoztál létre mindeneket; aki a Te képedre és hasonlatosságodra teremtetted és minden ajándékkal felékesítetted az embert; aki bölcsességet és értelmet adsz annak, aki kéri, és nem fordulsz el a bűnöstől, hanem üdvözülésére bűnbánatot rendeltél; aki minket, gyarló és méltatlan szolgálókat arra méltattál, hogy ebben az órában is a Te szent Oltárod dicsősége előtt álljunk és megadjuk Néked a Téged megillető hódolatot és dicsőítést; – Temagad, Urunk, fogadd el a mi bűnös ajkunkról a Háromszorszent Éneket és látogass meg minket a Te jószágoddal. Bocsásd meg nekünk minden szándékos és szándéktalan vétkeinket, szenteld meg lelkünket és testünket, és add meg nekünk, hogy megtisztultan szolgáljunk Néked életünk minden napján; Isten Szent Szülőjének és minden szenteknek közbenjárása által, akik időtlen időktől kedvedben jártak.”

Ennek az imádságnak a befejező doxológiáját a pap már hangosan mondja: *„Mert szent vagy mi Istenünk, és Néked dicsőséget zengünk, az Atyának és Fiúnak és Szent Léleknek, most és mindenkor és mindörökkön örökké.”*

Erre a dicsőítésre a nép – „Ámin” után – éneklí a Háromszorszent Éneket (Triszágiönt): *„Szent Isten, Szent Hatalmas, Szent Halhatatlan, irgalmazz nekünk”* (3-szor). *„Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szent Léleknek, most és mindenkor és mindörökké örökké. Ámin. Szent Isten, Szent Hatalmas, Szent Halhatatlan, irgalmazz nekünk”.*

Ez a Triszágiönt átalakított formája annak a Háromszorszent éneknek, amelyet a Szeráfok énekelnek a Seregek Urának (Ézs 6,3) és amely a Liturgia egy későbbi részében szintén felhangzik. A Háromszorszent ének Isten három Személyének, a teljes Szent Háromságnak a dicsőítését foglalja magában.

A Triszágiönt helyett a Nagyböjt 3. vasárnapján (a Kereszthódolás Vasárnapján) és a Szent Kereszt Felmagasztalása ünnepén ezt az éneket énekeljük: *„A Te Kereszted előtt hódolunk, Urunk, és a Te szent Feltámadásodat dicsőítjük”* (3-szor, miként a Triszágiönt). Karácsony, Vízkereszt, Nagy Szombat, Húsvét és Pünkösöd Liturgiájában pedig a Triszágiönt helyett az Egyház ezt az éneket írja elő: *„Valahányan Krisztusban keresztelkedtetek, Krisztusba öltözködtetek. Allíluia”.* (Szintén 3-szor, miként a Triszágiönt.) Ez utóbbi előírás abból ered, hogy az említett nagyünnepek alkalmával történt a katechumenek tömeges keresztelése, s így a keresztelési szertartás apostoli olvasmánya előtti ének (Gal 3,27) átkerült a Szent Liturgiába is.

Az ezután következő apostoli olvasmány meghallgatására az imádkozó közösség így készül fel.

A pap „*Figyeljünk!*” felszólítással felhívja a hívek figyelmét a következő szent olvasmányra, és megáldja őket „*Békesség mindnyájatoknak*” szavakkal, amelyek a Szent Liturgia folyamán többször is elhangoznak, és mindenkor a hívek áhítatos, békeséges lelkületének felkeltését célozzák. Erre az áldásra a hívek a maguk részéről viszonzják a békekívánatot a papnak: „*És a te lelkednek*”. A választ azonban a hívek közösségének nevében a felolvasó mondja.

A pap ezután felhívja a hívek figyelmét, hogy az isteni bölcsesség megnyilatkozásának lesznek részesei. „*Bölcsesség*” felszólítására a felolvasó felolvassa „*prokiment*”. Ez alkalmanként változó, zsoltári vagy apostoli vers, amelyet a szentírási olvasmányok előtt olvasunk fel, illetve énekelünk. A szó jelentése is: „*előszöveg*”. Tartalma megfelel a szentírási olvasmány tartalmának, vagy az ünnep mondanivalójának.

A pap újabb „*Bölcsesség!*” felkiáltására a felolvasó közli a felolvasandó apostoli szemelvény címét, annak megfelelően, hogy valamelyik apostoli levél, vagy az Apostolok Cselekedeteinek felolvasására kerül-e sor. Végül a pap „*Figyeljünk!*” felszólítása után a felolvasó elolvassa, recitálja magát az apostoli perikopát (szemelvényt).

Az apostoli olvasmány felolvasása alatt a pap megtömjénezi az oltárt, majd az ikonosztáziót, végül a Királyi Ajtóból a templomhajóban imádkozó népet. A tömjénezés a Szent Liturgia folyamán mindig előkészítésül szolgál a Liturgia valamelyik rendkívül fontos momentumához, mint amilyen például az Evangélium felolvasása is. A tömjénezés befejezése után a pap visszamegy az oltárba és ott az oltárasztal mögötti ún. felső helyen a néppel szemben leül. Megjegyzendő, hogy az Apostol felolvasása alatt, ősrégi szokás szerint, a hívek is ülhetnek.

Az apostoli olvasmány elhangzása után a hívek háromszoros „*Alliliuát*” énekelnek. Közben a pap az oltárasztal elé állva a következő csöndes imádsággal kéri az istent, tegye méltóvá az imádkozó közösséget a Szent Evangélium meghallgatására:

„Ragyogtasd fel szívünkben, embereket szerető Uralkodónk, a Te Istenséged ismeretének tiszta világosságát, és nyisd meg értelmünk szemét a Te evangéliumi tanításaid megértésére. Oltsd mibelénk a Te boldogító parancsolataid félelmét, hogy legyőzve minden testi vágyakat, szellemi életre térjünk, mindenben a Te tetszésed szerint gondolkodva és cselekedve; mert Te vagy a mi lelkünk és testünk világossága, Krisztus Isten és Neked zengünk dicsőséget a Te kezdet nélkül való Atyáddal és szentséges, jóságos és életető Lelkeddal együtt, most és mindenkor és mindörökkön örökké. Ámin”.

(*folytatjuk*)